

Haitalliset vieraslajit ja niiden hallinta Suomessa

Luento 5 – Vieraslajilainsäädäntö ja hallintasuunnitelmat

Vieraslajikurssi

5.1. EU:n vieraslajilainsäädäntö

5.2. Suomen vieraslajilaki

5.3. Lainsäädännön käytännön vaikutukset

5.4. Hallintasuunnitelmat

5.5. Vieraslajien maahantuonnin rajoitukset

Mitä opit tällä luennolla?

- Tutustut vieraslajien hallinnan lainsäädännölliseen perustaan ja miten EU:n ja Suomen vieraslajilainsäädäntö auttaa haitallisten vieraslajien leviämisen ja haittojen ennaltaehkäisemisessä.
- Opit tuntemaan vieraslajilainsäädännön maanomistajia ja liiketoimintaa koskevat vieraslajien käyttöä rajoittavat pykälät ja mikä vaikutus niillä on käytännön toimintaan ja sen suunnitteluun.
- Ymmärrät, miten lainsäädäntö vaikuttaa EU:n tai Suomen vieraslajiluetteloon kuuluvien sekä luetteloon kuulumattomien vieraslajien käyttöön.

5.1. EU:n vieraslajilainsäädäntö

EU:n vieraslajiasetus ennaltaehkäisee ja hillitsee vieraslajien leviämistä

- EU:n vieraslajiasetuksessa (1143/2014) säädetään toimenpiteistä, joiden tavoitteena on estää haitallisten vieraslajien tahallinen tuonti EU:n alueelle ja pysäyttää alueella jo olevien vieraslajien leviämistä.
- Lainsäädäntöä sovelletaan EU:n vieraslajiluetteloön lisättyihin lajeihin, joiden on todettu riskinarvioinnin mukaan todennäköisesti aiheuttavan merkittävää ekologista ja muuta haittaa.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston hyväksymä asetus tuli voimaan 1.1.2015, ja ensimmäinen vieraslajiluettelo (37 lajia) tuli voimaan 3.8.2016).
- Luettelo on täydennetty vuosina 2017, 2019 ja 2022, ja siinä on tällä hetkellä 88 vieraslajia.

Missä tapauksissa EU:n vieraslajiasetusta ei sovelleta

- Tulokaslajit, jotka laajentavat omin voimin levinneisyysaluettaan.
- Muuntogeenisiin (GMO) eliöihin (EU:ssa on oma lainsäädäntönsä).
- Eläintauteihin, kasvinsuojelussa käytettäviin lajeihin ja haitallisiin organismeihin sekä kasvinsuojeluaineissa käytettäviin mikro-organismeihin, joiden maahantuontiin ja käyttöön sovelletaan EU:ssa omaa erillistä lainsäädäntöään.

5.2. Suomen vieraslajilainsäädäntö

Suomen vieraslajilaki toteuttaa EU:n vieraslajiasetusta Suomessa

- 1.1.2016 voimaan astuneessa *Vieraslajilaissa** säädetään, miten jäsenmaita sitovaa EU:n vieraslajiasetusta toimeenpannaan Suomessa.
- Lisäksi vieraslajilaissa säädetään Suomelle kansallisesti merkittävistä vieraslajeista, jotka eivät kuulu EU:n vieraslajiluetteloon.
- Suomen kansallisesta vieraslajiluettelosta ja sen päivittämisestä säädetään valtioneuvoston asetuksella.
 - Kansallista vieraslajiluetteloa on täydennetty kaksi kertaa, 1.6.2019 sekä 3.8.2023 vieraslajiasetuksen uudistuksen yhteydessä.
- Vieraslajilainsäädännön valvovana viranomaisena toimivat alueelliset ELY-keskukset

* (1709/2015) Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta

5.3. Lainsäädännön käytännön vaikutukset

Mihin vieraslajilaki vaikuttaa käytännössä?

Maanomistajat

3 §: EU:n tai Suomen vieraslajiluettelon lajeja **ei saa kasvattaa tai päästää ympäristöön** hallinnoidun kiinteistön tai alueen rajojen ulkopuolelle. Myöskään luettelon ulkopuolisia vieraslajeja ei saa päästää ympäristöön.

4 §: Maanomistajan on **huolehdittava kohtuullisista*** toimenpiteistä EU- tai kansallisen luettelon lajin hävittämiseksi tai leviämisen rajoittamiseksi kiinteistöltään, jos vieraslajin esiintymästä tai sen leviämisestä voi aiheutua merkittävää vahinkoa luonnon monimuotoisuudelle taikka vaaraa terveydelle tai turvallisuudelle.

Ammattimaiset toimijat (yritykset/ammattinharjoittajat)

2.2 §: EU:n tai Suomen vieraslajiluettelon lajeja ei saa kasvattaa, varastoida, saattaa markkinoille, kuljettaa, välittää, myydä tai muuten luovuttaa toiselle.

5 §: Toimijan huolehtimisvelvollisuuden mukaan toimijan on huolehdittava siitä, ettei vieraslajiluetteloihin kuuluvia lajeja ole mukana myydyssä, välitetyssä jne. tuotteessa, eivätkä ne voi levitä toimijan hallinnassa olevan alueen ulkopuolelle. Huolehtimisvelvollisuus ei kuitenkaan koske tavaran tai aineiston varastointia tai kuljettamista toisen lukuun.

* = viime kädessä ELY-keskus tulkitsee ja arvioi toimenpiteiden kohtuullisuutta, ottaen huomioon torjuntatavat ja niiden kustannukset sekä toimenpiteiden hyötyä suhteessa kustannuksiin.

Poikkeukset

Vieraslajilain 3 § (ympäristöön päästämisen kieltö) ei koske:

- muun kuin vieraslajiluettelon kuuluvien vieraskasvilajien istuttamista tavalla, josta ei ole vaaraa lajin leviämisestä istutus- tai kylvöalueen ulkopuolelle.
- Puiden istuttamista tai puulajin siementen kylvämistä siten, kuin metsälaissa (1093/1996) säädetään
- Metsästyslaissa (615/1993) 42 § tarkoitettua vierasperäistä riistaeläimen/riistaeläinkannan luontoon laskemista Suomen riistakeskuksen luvalla.
- Kala- tai rapulajien päästämistä luonnonvesiin, milloin se on kalastuslain (379/2015) nojalla sallittu.
- Vieraslajina pidettävän eliön käyttöä biologisessa torjunnassa tai pölytyksessä, milloin se on kasvinterveyden suojelemisesta annetun lain (702/2003) nojalla sallittu.

Vieraslajilain 4 § (maanomistajan huolehtimisvelvollisuus) ei koske:

- EU- tai Suomen vieraslajiluettelon kuuluvia lintu- tai nisäkäslajeja.

Viranomaisen voi määrätä sanktioita vieraslajilain rikkomuksesta tai laiminlyönnistä

Vieraslajilain valvova viranomaisen, alueelliset elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset voivat:

- kieltää maanomistajaa tai ammattimaista toimijaa kasvattamasta, kuljettamasta, saattamasta markkinoille, tuoda maahan tai muuten luovuttaa EU:n tai Suomen vieraslajiluetteloön kuuluvia (haitalliseksi säädettyjä) vieraslajeja
- määrätä maanomistajaa tai ammattimaista toimijaa hävittämään tahallisen tai huolimattoman teon ansiosta ympäristöön päässeeseen haitalliseksi säädetyn vieraslajin esiintymän.
- Tehostaa antamaansa kieltoa tai määräystä uhkasakolla tai uhalla, että tekemättä jätetty toimenpide teetetään laiminlyöjän kustannuksella.

Suomessa ELY-keskukset eivät ole tähän mennessä joutuneet turvautumaan uhkasakon teettämisen käyttöön.

5.4. Hallintasuunnitelmat

EU jäsenmaiden tulee varautua vieraslajien torjuntaan

- EU-komissio edellyttää jäsenmaiden olevan varautunut EU:n vieraslajiluettelon lajien torjuntaan, myös niiden lajien joita ei tällä hetkellä jäsenmaassa esiinny.
- Hallintasuunnitelmia varten selvitetään vieraslajien levinneisyys, niiden aiheuttamat haitat, leviämisväylät ja -tavat sekä määritellään kustannustehokkaimmat torjuntatavat.
- Laajalle levinneiden vieraslajien torjunta on priorisoitu niin, että torjunta on tarkoitus aloittaa ensin arvokkaimmilla luonto- ja muilla kohteilla.
- Suomi on tehnyt 3 hallintasuunnitelmaa EU:n vieraslajiluettelon lajeille sekä yhden kansallisen vieraslajiluettelon lajeille. Hallintasuunnitelma tehdään aina kaikille kullakin luetteloiden päivityskierroksella lisätyille vieraslajeille.

Hallintasuunnitelmien sisältö

- Vieraslajit on jaettu hallintasuunnitelmissa neljään kategoriaan: Suomeen vakiintuneet lajit, Suomessa tavatut lemmikkieläinlajit ja akvaariokasvilajit, Suomessa satunnaisesti tavatut tai potentiaalisesti menestyvät lajit sekä pienen leviämiskäynnin lajit.
- Hallintasuunnitelmassa on kunkin lajin toimenpiteiden lisäksi lueteltu niiden toteuttamisen vastuutahot sekä aikataulut. Hallintasuunnitelma sisältää myös yleisiä toimenpiteitä, kuten yleistä ja tiettyyn kohderyhmiin kohdistettua tiedottamista.
- Hallintasuunnitelmat sisältävät lisäksi analyysin vieraslajien leviämiskäynnistä ja tavoista Suomeen ja maan sisällä sekä tarjoavat keinoja estää vieraslajien leviämistä.
- Seuraavassa vaiheessa tavoitteita on tarkoitus tarkentaa aluekohtaisilla hallintasuunnitelmissa (aikataulua ei tiedossa).

Esimerkki hallintasuunnitelman toimenpiteistä: komealupiini (1/2)

1. Hävitetään komealupiini kiireellisimmin luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaimmilta alueilta ja niiden läheisyydestä – Luonnonsuojelualueet & Uhanalaisten lajien ja luontotyyppien esiintymien läheisyydessä sijaitsevat kasvustot
 - Vastuu- ja yhteistyötahot: Metsähallitus, ELY-keskusten Y-vastuualue, yksityiset maanomistajat.
2. Torjutaan komealupiini tie-, katu- ja muista rakennetuista ympäristöistä seuraavan kiireellisyysjärjestyksen mukaisesti:
 - Luontoarvoiltaan arvokkaat tienvarsikohteet -> suojelualueita halkovat tiet -> arvokkaat luontotyypit
 - Tie- ja katujaksot, yksityiset tiet sekä muut alueet, joille komealupiini on vasta leviämässä
 - Vastuu- ja yhteistyötahot: Väylävirasto, ELY-keskusten L- ja Y-vastuualueet, kunnat, kyläyhdistykset, maanomistajat
3. Luodaan arvokkaiden luontokohteiden suojaksi vähintään 50 metrin lupiinivapaa puskurivyöhyke, jolta lupiinit pidetään pysyvästi poissa.
 - Vastuu- ja yhteistyötahot: Väylävirasto, ELY-keskusten L- ja Y-vastuualueet, kunnat

Esimerkki hallintasuunnitelman toimenpiteistä: komealupiini (2/2)

4. Laaditaan edellä mainittujen toimenpiteiden tueksi alueelliset toimenpidesuunnitelmat, joissa selvitetään tarkemmin tiestön komealupiiniesiintymien sijoittuminen arvokkaiden luontokohteiden läheisyyteen sekä niiden vaatimat toimenpiteet ja kustannukset. Tunnistetaan myös sellaiset lupiin voimakkaasti valtaamat kohteet, jotka eivät ole uhka luontoarvoille ja joiden torjunta on nykyisellään kustannustehotonta; käsitellään ne normaalien niittokäytäntöjen mukaan.
 - Vastuu- ja yhteistyötahot: Väylävirasto, ELY-keskusten L- ja Y-vastuualuet, kunnat
5. Hidastetaan komealupiinin leviämistä tie- ja rataympäristöissä ja muilla yleisillä alueilla sekä estetään sen leviäminen aiemmin lupiinista vapaille tiejaksoille.
 - Vastuu- ja yhteistyötahot: Väylävirasto, ELY-keskusten L- ja Y-vastuualueet, kunnat, yksityiset maanomistajat, urakoitsijat.
6. Parannetaan tiedon tasoa tiealueiden arvokkaista luontokohteista, jotta torjuntatoimet osataan kohdistaa kustannustehokkaasti oikeille alueille.
7. Estetään komealupiinin leviäminen metsiin ja käynnistetään torjuntatoimet myös metsäympäristöissä.

5.5. Vierasperäisten lajien maahantuontia rajoittavat säädökset

Kasvien tuontia EU-alueelle on rajoitettu

- EU:n kasvinterveysasetuksen (2016/2031) mukaan kaikilla EU:n ulkopuolella olevilla elävillä kasveilla tai kasvinosilla on joko tuontikielto tai niiltä on vaadittu 14.12.2019 alkaen viranomaisen myöntämä kasvinterveystodistus, minkä lisäksi on suoritettava tuontimaksu. Tuotavien lajien tai lajikkeiden tulee löytyä EU:n lajiluettelosta (EU Plant variety database).
- Vaatimus koskee taimia, pistokkaita tai muuta lisäysmateriaalia, kylvösiementä, leikkokukkia, ruukku- ja viherkasveja sekä tuoreita kasviksia (hedelmät, marjat, vihannekset ja juurekset).
- Rajoitteiden tavoitteena on estää uusien kasvitautien ja tuholaisten leviämistä EU-alueelle.

- EU-alueen sisältä on mahdollista tuoda maahan tai tilata kasveja, mutta tulipolte-kasvitaudin isäntäkasveilta sekä siemenperunalta vaaditaan PZ*-kasvipassi

* PZ = Protected zone, suoja-alue

Lemmikkieläinten tuontiin liittyy paljon rajoituksia

- Vierasperäiset lemmikkilajit voivat luontoon päästessään aiheuttaa suoraa haittaa tai kantaa tautia, jolle alkuperäisellä lajistolla ei ole vastustuskykyä.
- EU-vieraslajiluettelossa lemmikkieläiminä käytettäviä lajeja ovat esim. pesukarhu, punakorvakilpikonna, vierasperäiset oravalajit, sekä lukuisat akvaario- ja terraariolajit.
- Kansallisessa vieraslajiluettelossa lemmikkieläimiksi luokitellaan esim. sammakkolajeja sekä koirasusi (4. sukupolveen) ja maaoravat.
- Vieraslajiluetteloihin kuulumattomilta vieraslajilemmikeiltä voidaan, riippuen lajista ja ollaanko lajia tuomassa EU:n alueelta vai sen ulkopuolelta, vaatia mm. lemmikkieläinpassi, eläinlääkärintodistus sekä todistus loislääkityksestä ja raivotauti- ja muista rokotuksista.
- Lemmikkien tuontiin liittyvät ajantasaiset suositukset voi tarkastaa Ruokaviraston sivuilta: <https://www.ruokavirasto.fi/teemat/tuonti-ja-vienti/eu-maat-norja-ja-sveitsi/elaimet/>

Lisätietoa luentoön liittyen

Vieraslajit.fi

Vieraslajilainsäädännöstä: <https://vieraslajit.fi/info/i-783>

Suomen vieraslajilaki (1709/2015) ja -asetus (704/2019)

Laki: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151709>

Asetus: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190704>

Vieraslajiasetus – EU parlamentin ja neuvoston asetus (N:o 1143/2014)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R1143&from=FI>

Lisätietoa luentoön liittyen

Kasvilajien maahantuonti ja verkkokaupasta tilaaminen (Ruokavirasto)

<https://www.ruokavirasto.fi/henkiloasiakkaat/metsa-ja-puutarha/kotipuutarhurit/siementen-tilaaminen-verkosta/>

Yhteenvetoa opitusta

- Vieraslajilainsäädännön tavoitteena on estää vieraslajiluetteloihin kuuluvien uusien haitallisten vieraslajien saapuminen EU:n tai Suomen alueelle ja hillitä jo alueelle esiintyvien lajien leviämistä.
- Lainsäädäntö velvoittaa jäsenmaita panostamaan vieraslajien pysäyttämiseen rajalla ja laatimaan lajikohtaisia hallintasuunnitelmia.
- Maanomistajia velvoittaa kasvatuskielto, ympäristöön päästämisen kielto sekä luettelon lajin hävittämisvelvollisuus – kohtuullisin toimenpitein.
- Ammattimaiset toimijat eivät saa mm. myydä, kuljettaa, tuoda maahan, varastoida luetteloihin kuuluvia vieraslajeja.

Finvasive LIFE LIFE17/NAT/FI/0528

Life on Euroopan unionin rahoitusjärjestelmä, jonka tarkoituksena on kehittää yhteistä ympäristöpolitiikkaa ja lainsäädäntöä tukemalla luonnonsuojelu- ja ympäristöhankkeita eri puolilla Eurooppaa.

VieKas LIFE (2018–2023) on Suomen luonnonsuojeluliiton vetämä haitallisiin vieraslajeihin keskittyvä hanke, jonka tavoitteena on lisätä suomalaisten kuntien ja asukkaiden vieraslajitietoisuutta sekä edistää vieraslajien kartoitus- ja torjuntatoimintaa.

Tämän kurssin luentojen sisältö ja muu hankkeen tekemä viestintä edustaa ainoastaan Suomen luonnonsuojeluliiton koordinoiman VieKas LIFE -hankkeen näkemyksiä. CINEA/Euroopan komissio ei ole vastuussa kurssin sisältämän informaation mahdollisesta käytöstä.

JYVÄSKYLÄ

